

Василь ГОГОЛЬ

МИСТЕЦТВО, ЩО СПРИЙМАЄТЬСЯ ДОТИКОМ

Зряча людина навряд чи повністю може осягнути особливості світу незрячих. Здавалось би, що особа, для якої візуальне сприйняття недосяжне, не матиме змоги сприйняти навколишній світ через мистецькі засоби. Проте практика показує, що це не так: незрячі можуть сприймати прекрасне. Потяг до мистецтва, очевидно, закладений у людині на генному рівні. Отож, у культурно-мистецькому середовищі Польщі викристалізувалася ідея допомогти людям із вадами зору повніше зреалізувати себе в житті та творчості. З цією метою було створено “Галерею через дотик” у регіональному музеї в Стальовій Волі.

Такий проект став унікальним явищем у царині мистецтва, адже його втілено вперше у світі. Загальновідомо, що у звичайному музеї до експонатів не можна торкатися, натомість об’єкти, виставлені в цій галереї, створені саме для того, щоб до них можна було дотикатися, пізнаючи їх у такий спосіб.

Світлотінь увиразнює об’єм і виявляє форму, але для незрячих потрібна інша концепція побудови мистецького твору із залученням засобів, які надаються для тактильного сприйняття. Пізнання твору мистецтва, що є експонатом такого музею, вимагає нових методів відтворення й передачі відчуття довколишнього світу через контраст фактур та величин окремих частин скульптури, відчуття западин й опуклостей форми. На відміну від малярства чи графіки, що, на жаль, недоступні органам чуття незрячих осіб, скульптурні об’єкти дають їм можливість у свій спосіб сприймати та трактувати мистецькі образи.

Для першого і другого пленерів скульптури організатори обрали камінь як матеріал, що дає змогу передавати різноманітні особливості фактур і, навіть, температурні нюанси. На сонці він теплий, у тіні – холодний. Вулканічні породи різної структури можуть бути складними для відтворення образу, проте лагідними в тактильному сприйнятті. Серед осіб із вадами зору є такі, що руками або й за допомогою інших рецепторів можуть відчувати ступінь освітленості конкретної речі та кольорову гаму. Слух допомагає осягнути просторові відчуття і динаміку руху. Виявляється, ці здібності можна розвивати в людини з певними зоровими вадами. З цього огляду проект “Галерея через дотик” знаходить точки перетину між світом зрячих та світом сліпих. Ця справа новаторська і дуже перспективна. Маємо переконання, що її необхідно продовжити й розвинути в Україні. Адже люди із вадами зору не повинні жити осторонь від суспільства: ми потрібні їм, але й вони потрібні нам. Як звучало рефреном упродовж двох пленерів 2007 та 2008 р., “у лісі мусять рости всі дерева”. Серед механічної жорсткості та байдужості сучасних суспільств потрібно знаходити й плекати острівці людяності, простір, прихильний до людини. Цей проект покликаний створювати саме такий простір.

“Галерея через дотик” – це постійна експозиція, що триває від червня 2007 р. в Регіональному музеї у Стальовій Волі. Вона виникла завдяки фінансовій підтримці Європейського фонду регіонального розвитку в межах програми сусідства “Польща–Білорусь–Україна” INTERREG III A/TACIS CBC на 2004–2006 (мікропроекти) із залученням коштів державного бюджету.

Ідею проекту запропонувала директор музею Люцина Мізера, куратором експозиції став Ярослав Паєк (Центр польської скульптури в Оронську). Співорганізаторами виступили: Польське товариство незрячих, Підкарпатський округ округи Стальова Воля, Центр польської скульптури в Оронську та Львівська національна академія мистецтв. У наш час ця співпраця набуває особливого значення, адже бачимо, що сучасні творчі проекти українських скульпторів органічно заповнили виставковий простір поряд зі скульптурами польських колег.

Сьогодні багато уваги приділяється усуненню бар’єрів, які виникають перед людьми з обмеженими можливостями. Зазначений проект адресований насамперед людям, що більшою чи меншою мірою не можуть послуговуватися зором. Ініціатори експозиції у Стальовій Волі ставили перед собою комплексне завдання: навчання азів мистецтва незрячих через тактильні образи, залучення таких осіб до мистецьких процесів. У програму закладено також і певні функції: концепція проекту передбачала створення постійної експозиції на пленері.

Учасникам висловлено певні побажання, що, очевидно, в жодному випадку не мали на меті обмежити будь-які творчі пошуки: при виготовленні скульптур потрібно враховувати особливості сприйняття твору мистецтва незрячою особою. Ідея започаткування такого музею дозволила вийти за межі усталеного правила не торкатися до експонатів. Автори з іншого, досі невідомого їм ракурсу, підійшли до створення скульптур – головними стають фактура та форма.

Перший пленер тривав з 4 по 21 червня 2007 р. Авторами скульптур з української сторони були: Юрій Мисько, скульптор, член Національної спілки художників, доцент ЛНАМ (Львівської національної академії мистецтв) (гранітна скульптура “Протилежність”), Василь Гоголь, член Національної спілки художників, доцент ЛНАМ (гранітна скульптура “Королівна”), Людмила Мисько, скульптор, член Національної спілки художників (скульптура “Коралі”, граніт, мідь), Тарас Родич, скульптор, викладач ЛНАМ (гранітна скульптура “Осінній вогонь”).

Автори скульптур із польської сторони – відомий скульптор Єва Бейер-Формела (дві роботи: “Плід космічних подій”, граніт, та “Камені розмовляють з нами без перерви”, граніт, скло), скульптор Кшиштоф Черв’як (гранітна скульптура “Сон”), Станіслав Магдзяк, викладач Жешувського університету (гранітна скульптура “Мудрість з каменю”), скульптор Богдан Марковські (гранітна скульптура “Комета”), Болеслав Маршал (скульптури: “Дама з ласкою”, граніт, скло, та “Око”, граніт), скульптор Павел Сасин (“Крихта часу”, граніт).

У другому пленері, що його проводили організатори 2008 р. в Улянові, з української сторони, крім вже названих Василя Гоголя (який цього року створив скульптуру “Дотик до зірок”) і Тараса Родича (“Крапля весни”), брали участь викладачі ЛНАМ Тарас Данилюк, (“Петрос” та “Ріка Сян”), Олександр Гончарук (“Монах”) та студент цього вищого навчального закладу Дмитро Забелін (“Через дотик”).

Учасниками з польської сторони стали: Антоніна Висоцька-Йончак із Котуня (скульптура “Сліди”), Богдан Марковський з Казімежа Дольного (“Летюче тіло”), Марчін Мельчарек із Лодзі, Щепан Шюдак зі Сандомежа (“Танцівниця”), Ришард Стриєцький з Варшави (“Структура дійсності”), Ярослав Паєк (“З поглядом на зорі”).

Необхідно зазначити, що всі без винятку роботи відповідають заздалегідь визначеній концепції. Скульптурно-парковий комплекс не виглядає випадковим чи стихійно утвореним. Для кожної зі скульптур створено в міру можливості свій мікропростір. Відмова від фігуративної пластики на користь концептуальних речей – абсолютно виправдана.

Серед робіт, експонованих у “Галереї через дотик”, можемо виокремити дві відмінні форми творів: концептуальну й умовно-фігуративну. До першої групи серед артефактів 2007 р. можемо віднести роботи Є. Бейєр-Формели, К. Черв’яка, Б. Марковського, Л. Мисько, Б. Маршала та П. Сасина. Нагомисть роботи В. Гоголя, С. Магдзяка, Ю. Миська, Б. Маршала і навіть Т. Родича та всі твори пленеру 2008 р. належать до групи умовно-фігуративних.

Звичайно, в новоствореному сталювопольському ансамблі скульптур, як і в будь-якій колективній праці, не всі роботи однаково відповідають концепції музею для людей із вадами зору. На нашу думку, у творах 2007 р. С. Магдзяка “Мудрість з каменю”, Б. Марковського “Комета”, Ю. Миська “Протилежність”, Л. Мисько “Коралі” найкраще передано як форму, так і фактуру, що повинна допомогти тактильно її відчитати.

Мистецькі об’єкти Т. Данилюка “Петрос” (вдале поєднання форми, фактури й ідейного наповнення), Б. Марковського “Летюче тіло” (цілісне сприйняття через фактуру, форму, постамент), Т. Родича “Крапля весни” (оригінальне поєднання контрасту форм), Р. Стриєцького “Структура дійсності” (філософія дуалістичності буття, передана пластичними засобами), Д. Забеліна “Через дотик” (естетика лінії в поєднанні з фактурою), виконані під час другого пленеру, на наш погляд, дозволяють краще сприйняти образи тактильно.

Якщо спробувати узагальнити групи скульптурних творів 2007 та 2008 р., то можна спостерегти, що роботи, виконані на пленері в Ульянові, більше відповідають тематиці “Галереї через дотик” в експозиції музею у Стальовій Волі. Це свідчить про те, що “першопрохідці” випрацювали концепцію, а учасники пленеру 2008 р. підтримали та розвинули її.

Кожен із пленерів задокументували каталоги виставок, видані на чудовому поліграфічному рівні. Вони мають текст українською, польською та англійською мовами, а також частину тексту, надрукованого абеткою Брайля, щоб інформація про проект стала доступною людям із вадами зору. Однозначний позитив цієї мистецької події те, що міжнародна співпраця скульпторів й організаторів, що відбувалася в межах програми сусідства “Польща–Білорусія–Україна” під патронатом Європейського фонду регіонального розвитку, дозволила знайти спільні точки перетину у творчості митців наших країн.

Як зазначив куратор проекту Я. Паєк: “«Галерея через дотик» – це цікава пропозиція для зрячих людей, але насамперед для незрячих, які завдяки великій делікатності своїх рук уміють відмінно прочитати форму, відчуті її структуру, а також енергію, зачаровану в камені”.